

L. Saac.

Biday til Norges Historie

1434 - 1442.

DL

482

D3

Class DL482

Book D3

Huitfeldt-Kaas Collection

Mr. R. Ashier H. J. Huipke

Rev.

Dr. Coff

BIDRAG

TIL

NORGES HISTORIE

I AARENE 1434—1442

AF

L. DAAE

VI

3
1
3
3
3

KRISTIANIA

DET MALLINGSKE BOGTRYKKERI

—
1875

IL 482

II 3

Særskilt Aftryk af Historisk Tidsskrift B. IV.

1777

108

BIDRAG TIL NORGES HISTORIE i AARENE
1434—1442.

AF L. DAAE.

I.

Ved Midsommerstid 1434 udbrød den Opstand i Sverige mod Erik af Pommern, der ikke alene blev en Hovedaarsag til denne Konges Afsættelse fra samtlige tre nordiske Rigers Throner, men tillige blev Spiren til den bestandige Opløsning af Unionen. Ved den Tid, da Efterretningen om Engelbrechts og Dalekarlenes Reisning naaede Danmark, befandt alle tre Rigers Raad sig hos Kong Erik i Vordingborg, hvor vigtige politiske Forhandlinger havde samlet dem. Kongen havde endnu ikke bragt den Krig til endelig Afslutning, hvori han saalænge havde været indviklet med Holstenerne, i nogle Aar tillige med Hansestæderne, og de kirkelige Forholde, navnlig de af Kongen fortrinlige yndede, men af det nys sammentraadte Baselerconcilium anfægtede Birgittinernes Anliggender og Fordringerne paa Skat ogsaa fra Nordens Riger til Korstoget mod Hussiterne i Bøhmen, gjorde ogsaa Raadslagninger nødvendige. Forsamlingen i Vordingborg var talrig og glimrende, thi ikke alene havde en stor Deel Ridere og andre verdslige Raader samt mindst tolv Biskoper fra de nordiske Riger indfundet sig, men ogsaa Ombud fra Hansestæderne, to pommerske, en bayersk og en meklenburgsk Hertug samt tre tyske Fyrstbiskoper, de sidste for at mægle .

mellem Erik og Hanseaterne, hvilket dennegang endnu ikke ret lykkedes.

Endnu den 20de Juli vare svenske Rigsraader tilstede i Vordingborg, hvorfra Bisperne Thomas af Strengnes og Sigge af Skara just den Dag skrev til sine hjemneværende Brødre,¹⁾ men allerede 16de August deltog de samme to Bisper i et mærkeligt særligt svenskt Raadsmøde i Vadstena, som var traadt sammen i Anledning af Opstanden. Her var det, at Engelbrecht indfandt sig, ledsaget af tusinde Bønder, og ved Trudsler og Haandgribeligheder tvang Raadet, som endnu var afgjort stemt for at bevare Foreningen, til at opsigse Kong Erik Huldskab og Troskab.²⁾

Da dette Brev kom Kong Erik i Hænde, befandt han sig i Kjøbenhavn, hvor Underhandlingerne med Hanseaterne synes at være blevne fortsatte. Han havde hos sig samtlige fem Biskoper fra det egentlige Norge, nemlig Erkebisp Aslak (Bolt) af Throndhjem, Jens af Oslo, en dansk Mand, der som Kongens norske Kantsler i mange Aar for det meste havde opholdt sig i Danmark og kun sjelden vist sig i sit Stift, den meget virksomme og ansete Audun af Stavanger, Peter af Hamar og Olaf af Bergen, samt dertil endnu otte verdslige norske Rigsraader: den gamle Hr. Endrid Erlendssøn af Losna, som i mere end en Menneskealder havde spillet en Hovedrolle i sit Fødeland, deeltaget i det store Møde i Kalmar 1397 og senere efterhaanden eller endog samtidig været forlenet med en stor Deel af Rigets Hovedlen, dennes Søn Erlend Endridssøn, Olaf Haakonssøn, sidste Mand af Ætten Stumpe, en oftere forekommende og øiensynlig meget anseet, men forøvrigt lidet bekjendt Mand, Svale Jonssøn (Smør), Sigurd Jonssøn af Sudreim, Giske m. m., Norges dengang

¹⁾ Dipl. Norv. V, p. 453 fgg.

²⁾ Dipl. Norv. V. p. 455—456.

rigeste og mest storættede Mand, om hvem vi i det Følgende oftere skulle tale, og dertil endnu tre mindre fremtrædende Væbnere. I sin vanskelige Stilling henvendte Kong Erik sig nu til disse norske Raader og bad dem om at bevæge Sveriges Rigsraad til med det Gode at tage Opsigelsen tilbage. En saadan Henvendelse til Nordmændene laa temmelig nær for Kong Erik, thi Opstanden i Sverige var ei alene en Opstand mod ham personlig, men ogsaa udsprungen af de Svenskes Misfornøielse med det formentlige danske Overherredømme, og det tredie Folk indtog derfor her en mere neutral Stilling, der gjorde dets Raad vel skikket til at spille den mæglende Rolle. Nordmændene udstedte ogsaa den 27de August 1434 en Skrivelse til de svenske Raader, hvori de søgte at bevæge dem til paany at underkaste sig Erik, idet de gjorde gjeldende, at Kongen ikke havde feilet af Ondskab, og at han var villig til at imødekomme alle billige Ønsker, samt udtalte sit Haab om, at deres svenske Medbrødre, der kun nødtvungne havde bekvemmet sig til det gjorte Skridt, nu, efter at have gjenvundet sin Handlefrihed, igjen vilde vende sig til „Kjærlighed til det naadige Herskab og alle disse tre Riger, som nu længe have været sammen i god Endrægtighed til Glæde og Bestandelse“. ¹⁾ Engelbrechts Anseelse i Sverige var imidlertid foreløbig saa stor, at selv de loyaleste Medlemmer af Raadet ikke vovede at modsætte sig hans Vilje. Svaret til Nordmændene, som udstedtes i Stockholm den 12te Sept. 1434, blev derfor kun en udførlig Redegjørelse for Grunden til Opsigelsen, ja tillige endog en Opfordring til de Norske om at staa dem bi imod Kongen, medens der ikke i Skrivelsen taltes et Ord om Unionen og Rigerens Forpligtelser til at forblive forenede under een

¹⁾ Dipl. Norv. V, p. 457 fgg.

Konge.¹⁾ Nordmændenes Mæglingsforsøg blev altsaa i det Hele frugtesløst, men idetmindste et af det norske Raads Medlemmer, Erkebiskop Aslak Bolt, synes personlig at have gjort sig sin Tjenstvillighed mod Kongen ret indbringende. To Dage før, end han undertegnede Raadets Brev til Sverige, havde han nemlig ladet Kong Erik, skjønt dennes Finantser dengang vare yderst mislige, da han i hele sin Regjeringstid havde ført kostbare Krige og nu imødesaa Kampe mod sine egne Undersaatter, eftergive Thronhjems Erkebispestol en Gjæld til Kronen af 2,100 Nobler, en for den Tid betydelig Sum, som den skyldte Kronen, og samme Dag, som hin det norske Raads Skrivelse afgik, havde han modtaget en rede Sum af Erik „for at lade synge Psalteren i Nidaros Domkirke.“²⁾

De svenske Sager gik imidlertid sin Gang, Kong Erik besøgte efter mangfoldige Aars Forløb selv Stockholm i November Maaned 1434, men den Udsoning, som her forsøgtes, blev af kort Varighed. Forsøgene paa at bringe Orden tilbage gjentoges det følgende Aar, og det norske Rigsraad deltog i disse. Flere af dets mest ansete Medlemmer opholdt sig i det følgende Aar 1435 i længere Tid i Sverige. Der var den 3die Mai tilveiebragt et foreløbigt og betinget Forlig i Halmstad, hvor danske Fuldmægtige havde indfundet sig paa Eriks Vegne,³⁾ og den 7de August s. A. var en stor Deel danske og norske Raader samlede paa Normalm ved Stockholm, hvor de i Kongens Navn forsikrede, at Kongen personlig eller ved Fuldmægtige skulde møde i Stockholm til Nativitatis Mariæ (8 Sept.) for at fuldbyrde Halmstadsforliget. Af norske

¹⁾ Dipl. Norv. V. p. 459 fgg.

²⁾ Dipl. Norv. V. p. 457 og II. p. 537. (Nye danske Magazin, 1, S. 39—40, Huitfeldt, Fol.-Udg., p. 770).

³⁾ Hadorphs Udg. af Rimkrøniken, anden Deel (Tillæggene), p. 86 fgg.

Raader forekommer her Biskop Olaf i Bergen, Provst Thorleif ved Apostelkirken sammesteds, endvidere de tidligere omtalte Olaf Haakonssøn og Sigurd Jonssøn, samt Mats Jacobssøn (af de saakaldte „yngre Rømere“) og Herman Molteke, en tydsk-svensk, i Norge indgiftet Mand, der indtager en lidet hæderlig Plads i vor Historie.¹⁾ I October 1535 indtraf Kong Erik, som imidlertid havde faaet Fred baade med Holstenerne og Hanseaterne, virkelig i Stockholm. Han opnaaede her Forlig med det svenske Rigsraad, blev atter tagen til Konge og gjorde gode Løfter, fornemmelig om herefter at styre med Raads Raad og kun at betro Indfødte Rigets Len og Slotte, hvorhos han maatte finde sig i at gjen-give Sverige en egen Regjering, hvilken det længe havde maattet undvære, idet han nu opfyldte Svenskernes Forlangende om at faa egen Drost og egen Marsk udnævnte. Disse Embeder besattes som bekjendt med Christiern Nilssøn Vasa og Karl Knutssøn. Dette Forlig var bragt istand af tolv Rigsraader, fire fra hvert Rige, hvem dette Tillidshverv særlig var anbetroet af deres Colleger, blandt hvilke Nordmændene Olaf, Biskop af Bergen, Olaf Haakonssøn, Sigurd Jonssøn samt Hr. Endrid Erlendssøn af Losna. Denne maa altsaa senere være kommen efter fra Norge med flere af Norges Raad, saasom Kolbjørn Gerst, hvis Navn vi senere ville møde, og Henrik Skakt.²⁾ Disse to vare tilligemed Befalingsmanden paa Akershuus, Svensken Hr. Jøns Svarte-Skaanung, mellem dem, der gik i Borgen for Forligets Overholdelse. Ogsaa Biskop Jens af Oslo var kommen tilstede; han har aabenbart fulgt sin Herre Kongen fra Danmark og havde tidligere paa Aaret paadraget sig Stridigheder med Erkebiskop Aslak, der endog truede ham med kanonisk Straf

¹⁾ Hadorph, l. c. p. 91—93.

²⁾ Hadorph, l. c. p. 94 fgg.

for Udeblivelse fra et da afholdt Concilium i Bergen for den norske Kirkeprovinds.¹⁾ Fire Dage efter Forliget mellem Kongen og det svenske Raad udstedte de tolv valgte Raads-herrer af samtlige Lande i sit eget Navn den formelige Erklæring derom den 18de Octbr. 1435.

Engelbrecht, der under de foregaaende Uroligheder endog var bleven valgt til Righshovedsmand ved Rigmødet i Arboga 1435, havde ikke deeltaget i dette Forlig, og han var heller ikke med et Ord bleven nævnt deri. Skulde altsaa Forliget staa ved Magt, vilde det været forbi med hans Myndighed og politiske Betydning. Men Engelbrecht var ikke den, som vilde give Magten, hvis Sødme han nu havde smagt, fra sig. Der aabnede sig ogsaa Udsigter for ham til at gjenvinde den Stilling som Righshovedsmand, hvortil det aristokratiske Rigsraad intetsomhelst Hensyn havde taget ved Forhandlingerne i Stockholm. Thi Erik skal strax have begyndt sit fornyede Regimente i Sverige med at overtræde de fastsatte Vilkaar og bryde sit givne Ord. En ny Rigsdag i Arboga i Januar 1436 vedtog for anden Gang at opsige Kongen Huldskaab og Trokskaab, men det blev her ikke Engelbrecht, som sattes i Spidsen for Statsstyrelsen. Han havde sat Bevægelsen igang, men Andre kastede sig nu ind i den og vilde benytte den til at hæve sig selv. Karl Knutssøn, som repræsenterede et stærkt Parti af Adelen, fik 23 Stemmer til Righshovedsmand, Engelbrecht, der i Egenskab af Adelsmand ikke havde stort at sige,²⁾ fik kun 3, og Adelsman-

¹⁾ Dipl. Norv. VII. p. 394. Ialt vare dengang i Stockholm elleve nordiske Bisper samlede; se deres i Forening udstedte Afladsbrev for Bodfærdige, der besøge eller hjælpe St. Olafs Kirke i Eidsberg i Oslo Stift (Dipl. Norv. II. p. 540).

²⁾ Johannes Magnus, der (Hist. Goth., Romæ 1554, pag. 705) fortæller om sin Farfader Peder Store, at denne havde sluttet sig til Engelbrecht „vehementiore studio“ og været hans „individuus

den Erik Puke, som heldede til Engelbrechts Parti, 2 Stemmer. Menigmands Stemning blev dog saameget paaagtet, at en væsentlig Deel af Krigsførelsen overdroges Engelbrecht, men denne stod nu snart ved sin Banes Ende, idet han den 27de April 1437 myrdedes af Måns Bengtsson paa en Holme i Mälaren. Faa Almuehøvdinge have erhvervet en Plads i Historien som han. Hans Virksomhed vakte den høieste Opsigt ikke alene i de nordiske Riger, men ogsaa i Nordtyskland, hvis Krøniker udførlig omtale ham, og mærkelig er i denne Henseende den veltalende, maaskee altfor idealiserede Skildring af hans Personlighed, som hans Samtidige, Dominikaneren Herman Corner i Lybek, har efterladt¹⁾. Beklageligvis har ingen samtidig Dansk eller Nordmand nedskrevet hans Historie, men i Traditionen og Sagnet har han levet længe ogsaa i Danmark. Et hundrede og sexti Aar efter hans Død sad den i Syvaarskrigens Historie berømte, men som Lensherre i Nedenes i Norge berygtede Erik Munk fangen paa Dragsholm Slot i Sjælland. Han forfattede her til sin Retfærdiggjørelse nogle i flere Henseender mærkelige, endnu af Historikerne ubenyttede Memorialer til den daværende dansk-norske Regjering, Christian den Fjerdes Formyndere. Erik Munk, aabenbart en ustuderet Mand, hvis

comes usque ad ultima illius fata," beretter i sin Hist. metrop. eccl. Upsal. (Romæ 1560) p. 96, at Engelbrecht var „libertino patre apud Dalecharlos natus“, hvorved maa forstaaes, at Els Fader var bleven fra „ofrälse“ optagen mellem Adelen.

¹⁾ Chronica novella (Eccardi corpus historicorum medii ævi, II, col. 1341): „Generosus quidam vir, Engelbertus nomine. Sweuo natus, homo magnæ astutiæ et industrius, — — — electus forte ad hoc a Domino ut alter Saul. et roboratus ad protegendum populum suum et ad debellandum justitiæ adversarium. — — — Militiam superba quadam extollentia animi aut cupiditate arroganti dominandi nequaquam assumssisse creditur. sed innatae miseratio is pietate afflictis compatiens. — —“

historiske Kundskab om det femtende Aarhundrede ikke lettelig kan være øst af andre Kilder end den mundtlige Overleverelse, og som ærgrede sig over, at Sverige var blevet skilt fra Danmark, og ængstedes ved Tanken om, at Norge kunde gaa samme Vei, fører idelig Engelbrechts Navn i Pennen og sammenligner ham med Nils Dakke og en norsk Oprører under Syvaarskrigen, Magister Christopher Henriksen i Thrøndelagen, hvilken sidste han personlig havde bekjempet.¹⁾

II.

Af høi Interesse er det Udkast til en ny fuldstændig og saavel for Unionens som for hvert enkelt Riges Interesser betryggende Foreningsakt, som skal være udarbejdet i 1436 af de tre Erkebisper, Hans Laxmand i Lund, Olaf i Upsala og Aslak i Nidaros og et verdsligt Raadsmedlem fra hvert Rige, Axel Pederssøn (Thott) af Danmark, Christiern Nilsen Vasa af Sverige og den tidligere nævnte Veteran Endrid Erlendssøn af Norge.²⁾ Dette for sin Tid fortrinlige

¹⁾ „Engelbrecht, som skilte Sverige fra Danmark“, — „en Engelbrechts Finants“, — „de, som gaar i Engelbrechts Fodspor, under „fynantsig“ Skin dermed forblænder Øvrigheden“, — „Engelbrechts Disciple“, — „dette er en liden Lignelse paa den Finants, som Engelbrecht, Nils Takke, Mester Krestofor og alt det Anhang“ o. s. v., — „item den bemeldte Engelbrecht var størst Aarsag, det Nils Takke havde nær fordrevet Kong Gyste af alt Sverige“, — „item der skal næst Guds Hjelp ingen Engelbrechts Disciple bekomme nogen Tilfælde at forføre eller gjøre Stempling under Almuen“ o. s. v. („Erich Munckis schriff om sin sagh, och huis hand mener sig at haffue til sin erklering och uskyldighed at foregiffue“. I danske Geheimearchiv.)

²⁾ Trykt paa flere Steder, bedst i „Aarsberetninger fra det danske Geheimearchiv“, II, 31 fgg. Sammenlign Allens Haandbog i Fædrelandets Historie, sjette Udg., S. 221—222. Nøiagtigt Uddrag hos Keyser, den norske Kirkes Historie, 2, S. 514 fgg.

Arbeide, som navnlig udmærker sig ved sine fuldstændige Regler for Kongevalget, er udateret, og vi kjende heller ikke, efter hvis Opfordring og Bemyndigelse, ei heller paa hvilket Sted det er affattet. Vi kunne dog vel gaa ud fra, at Sexmandscomiteen snarest har været samlet i Sydsverige, og i intet Fald i Norge. Prøver man nu ved Hjælp af levnedede Diplomer at sammensætte et Itinerarium for de to norske Medlemmers Vedkommende, kommer dette til at see saaledes ud: 1436, 4—11 April er Aslak Bolt i Throndhjem (D. N. V. p. 467); 11 Juni omtales en „episcopus Tranquilliensis“ (sic!) ved Navn Tideman som tilstedeværende i Throndhjem (V. p. 468); han er af Aslak maaskee benyttet som Vicar; 23 Juni er Hr. Endrid Erlendsson paa Jersøen ved Tønsberg (III. p. 525); 22 August er Aslak i Bergen (I. p. 549) sammen med flere Bisper; ca. 13 Decbr. ventes han til Oslo (VI. p. 492); 20 Decbr. er han i denne By (V. p. 469), hvor han endnu forekommer i Januar, Februar og April det følgende Aar, (II. p. 543 og 544, IV. p. 631). Det forekommer efter dette sandsynligt, at de sex Raadsmedlemmer have været samlede ud paa Høsten 1436, ved hvilken Tid et svensk Raadsmøde vides at have fundet Sted i Søderköping.¹⁾

Kong Erik havde efter den fornyede svenske Opstand imod ham søgt de nu med ham udsonede vendiske Stæders Mægling og sendt som Gesandter til disse Stæder tvende af sine betydeligste og mest trofaste Mænd, Grev Hans von Nougarten (Eberstein) og Holsteneren Erik Krummedike, som

¹⁾ Regesta diplom. hist. Dan. I. 414. At Udkastet skulde være udarbejdet i Kalmar under den store dansk-svensk-hanseatiske Congres der (fra 15de Juli af, se nedenfor), antages af Styffe (Bidrag til Skandin. Hist. II. CVIII), men forsaavidt som de to Nordmænd virkelig skulle have deeltaget deri, er det ei rimeligt, [da Aslak Bolt neppe fra dette Møde, der tog meget lang Tid, kan være kommen til Bergen allerede i August.

under den lange slesvigske Krig var gaaet over paa det danske Parti. Underhandlinger mellem Kongen og hans frafaldne svenske Undersaatter havde derpaa fundet Sted i Vadstena i Slutningen af Mai, Stilstand blev opnaaet og et Møde i Kalmar berammet til 15 Juli 1436. Det blev talrigt besøgt, Kongen mødte med tre pommerske Hertuger og flere tydske Grever og Riddere, Sendebud indfandt sig fra de vendiske Stæder Lybek, Wismar, Hamburg og Lüneburg, ligesaa 15 danske, men, saavidt vides, ingen norske Raadsherrer. Kongen opnaaede paany Gjenindsættelse, men atter paa de gamle Vilkaar, at Slottene skulde besættes med Indfødte. Han stødte strax Svenskerne ved at gjøre Bengt Steenssøn, Fader af Engelbrechts Morder, til Befalingsmand paa Kalmar Slot. Fra Kalmar drog Erik til Gotland, hvor han paa Grund af Omstændighederne kom til at overvinde.¹⁾

Medens disse for de forenede Riger vigtige Begivenheder foregik i Sverige, havde Norge været Skuepladsen for en her meget usædvanlig Begivenhed, nemlig et Oprør, det første bekjendte siden Magnus Erikssøns Dage, da endeel af Høvdingerne gjentagne Gange, først (1333) forholdt Kongen Tønsberghuus, og derefter (1338—1339) paany reiste sig, dennegang med Akershuus som Støttepunkt, uden at der nogen af disse Gange kan være kommen til noget alvorligt krigersk Sammenstød. Bevægelsen under Erik af Pommern gik dybere ned og havde et videre Omfang.

At Norge havde Grund til Misfornøielse med Erik, lader sig ikke negte, thi han havde her, som i sine øvrige Riger, forsømt sine Regentpligter og ladet Alt gaa sin egen Gang, idet han udelukkende havde levet for nogle enkelte

¹⁾ Styffe, Bidrag til Skandinaviens Historie, II. CVII—CIX.

Yndlingsplaner, fornemmelig for at erobre Slesvig og at faa sin pommerske Fætter Bugislaus antagen til Thronfølger, forøvrigt ogsaa at fremme Birgittinerordenens og enkelte andre kirkelige Interesser. Siden 1405, da hans Pleiemoder lod ham gjøre en Reise i det Søndenfjeldske, har han neppe sat sin Fod paa norsk Jordbund;¹⁾ han sørgede aldrig for, at der indsattes nogensomhelst Centralregjering, end ikke Cantleren havde Ophold i Riget, men færdedes hos Kongen i Danmark; Russerne havde ustraffet kunnet herje de nordlige Egne, og Vitaliebrødrene to Aar efter hinanden (1428 og 1429) hjemsøgt Bergen. Norges Forhold til den lange slesvigske Krig er endnu altfor lidet belyst. At Landet gjentagne Gange blev beskattet i den Anledning, er givet, skjønt nu neppe mere end et af Skattebrevene haves, nemlig et fra 1415,²⁾ men det er endnu ikke bragt ret paa det Rene, hvorvidt Nordmændene have deeltaget i selve Kampen, skjønt dette engang fortælles af Herman Corner.³⁾ I 1421 hændte det, at Kongens Fogder holdt Thing med Almuen paa Hede-

¹⁾ Naar man har ment, at han 1425, 7 Mai, skal have udgivet en Forordning paa Akershuus og altsaa da været der tilstede (Grønlands hist. Mindesmærker, III. 159), hvilket endnu Keyser (N. Kirkes Hist., 2, S. 497) skjønt med nogen Tvivl anfører, da er dette aabenbart feilagtigt. Brevet er kun saaledes, som Tilfældet var med Landsvistbreve, udstedt i Kongens Navn og under hans Segl, thi Erik var dengang neppe kommen hjem fra sin store Udenlandsreise og Pilgrimsfærd (cfr. Styffe, Bidrag til Skandin. Hist., II, LXXXI). Et Brev af 15 Mai 1425 (D. N. II. p. 509) vil desuden vise, at Erik ved de Tider var fjernt fra Norge.

²⁾ Kong Erik paalagde 16 April 1415 fra Helsingborg Almuen i Viken paa Grund af forestaaende Ufred og Orlog i Lighed med Almuen i Danmark og Sverige at udgive fuld Udfare-Leding inden 14 Dage mod selv at være fri for at drage ud. (Dipl. Norv. IX, 218). Lignende Breve ere selvfølgelig udgivne ogsaa for de øvrige Landsdele.

³⁾ H. Corneri Chronica novella (Eccardi corpus, II, 1270) sub anno 1426.

marken og begjærede Udfare-Leding, men Bønderne gavede det mærkelige Svar, at de, om de maatte slippe for at udrede Penge, gjerne vilde tjene i Hæren.¹⁾ Samtidig med at Krigsskatterne kom til de sædvanlige Paalæg, voxede de Udtællinger, som paalagdes af den romerske Curie, tildeels ogsaa af Conciliet i Basel. Disse sidste Byrder paalagdes vel især Geistligheden, der blev alvorlig beskattet, men selvfølgelig har denne igjen søgt at holde sig skadesløs hos Menighederne.

Værre end alle disse Paalæg have dog sagtens de Misbrug været, hvori de, som det lader, fuldstændig ucontrollede Sysselmænd eller Fogder gjorde sig skyldige, og om hvilke man faar et temmelig klart Begreb ved at erfare om Herman Moltekes Færd i Borgesyssel. Denne ovenfor leilighedsvis nævnte Mand, en over Sverige indkommen Væbner af meklenburgsk Slægt, havde ægtet Borghild, Datter af den i Dronning Margretes Dage meget fremtrædende Ridder Hr. Agmund Berdorssøn Bolt til Thom og Throndstad, der i sin Tid længe havde været forlenet med Akershuus (hvor han forekommer i Aarene 1390—1404) og deeltaget i det store Møde i Kalmar 1397; og han nævnes, saavidt vides, sidste Gang 1418.²⁾ Denne Herman Molteke var allerede

¹⁾ Jahn i Molbechs Nord. Tidsskr. for Historie, Literatur og Konst, B. 1, S. 22 efter utrykt Brev i Dipl. Langebek. I sin Unionshistorie har Jahn (p. 194) optaget efter Abr. Kall (i Nye Danske Mag. 2, 68) Fortællingen om, at endog Helgelands og Finmarkens Mandskab ved Aar 1420 tjente mod Holstenerne baade Sommer og Vinter og derfor (!) ikke kunde forsvare sin Hjemstavn mod Russerne. Men dette er en fuldstændig Misforstaaelse af Almuens Brev til Kong Erik, der nu er trykt i Dipl. Norv. I. p. 480.

²⁾ Hr. Agmund (gift med Gunhild Bergsveinsdatter, en Søster af Haakon Stumpes Hustru Elin) nævnes udtrykkelig i 1418 (Cod. Munkalivensis, p. 69—70) som Aslak Bolts Frænde; paa samme Sted nævnes en Bjarne Agmundssøn paa en saadan Maade, at man maa antage ham for Hr. Agmund Bolts Søn, og denne Bjarne

1413 indkommen i Norge og som sagt gift med Borghild Agmundsdatter, en, som det lader, dygtig og ferm Kone, og havde maaskee allerede da en Forlening i Borgesyssel. Her opførte han sig ganske saaledes, som den meklenburgske Adel var vant til at gjøre i sit Hjemland, og som den havde opført sig i Sverige under Kong Albrechts Regjering. Klagerne udebleve ikke og vare navnlig i 1424 og 1425 meget høirøstede, og hans Færd synes efter disse at have lignet Jesse Erikssøns bekjendte Bedrifter i Dalarne. „Han red hjem til Bønderne i Flok og gjæstede dem med Overvold, tog med sig hvem han vilde, og drog ei bort, før det lystede ham, hvad Ingen før havde gjort. Han fangede Folk uden Lov og Dom, førte dem ud af Lenet og tog deres Gods. En Kone var i „Moltekes Jern“ fra Korsmesse om Vaaren til Helgemesse om Høsten og slap ikke ud af Jernet førend samme Dag, da hun fødte et Barn. En Mand var skamslaaet, saa han ei forvandt det, selv til en Sognepræst red han med Vaaben og tog hans Gods.“ Dette skede i 1424. Bønderne forbitredes og reiste sig til Modstand. „Vi fattige Mænd, heder det, ræddedes, at han kunde gjøre Sligt

kaldes tillige Aslak Bolts „Maag.“ I Dipl. Norv. VI. p. 443 og V. p. 477 nævnes (1422 og 1438) hans Hustru Gyrid Aslaksdatter, altsaa en Datter af Erkebispnen. Bjarne var i 1438 død og havde efterladt Børn: hans Enke Gyrid var da gift igjen med Haakon Hoskoldssøn, udentviwl den samme, som 1440 (D. N. V. p. 498) var Lagmand i Oslo. Frændskabet mellem Aslak og Hr. Agmund Bolt maa paa Grund af deres Børns Giftermaal have været fjernere. Maaskee har ogsaa Bjarne været uægtefødt, siden Thom Gaard og overhovedet Agmunds ansete Stilling gik over til Svigersønnen Herman Molteke. Ogsaa Aslak Bolts Søster, Elsebe Harniksdatter, var gift med et Medlem af den dengang i Norden overvætted stærkt udbredte Slægt Molteke, nemlig Hr. Johan M. Denne var allerede 1419 Biskop Aslaks Svoger (Cod. Munkal. p. 70), men forekommer siden neppe i Norge, førend han i Decbr. 1444 nævnes som norsk Rigsraad (Dipl. Norv. VIII. p. 349).

med Flere, og saa gik vi sammen og kjørte ham ud af Lenet.“ Saavel Landbønderne paa Krongodset som den øvrige selveiende Almue bade derpaa Kongen om en ny Foged, men fik sandsynligvis ikke Svar; Erik var selv ogsaa dengang udenlands paa sin Færd til Keiser Sigismund og til Jerusalem. Imidlertid gjorde Herman Almuen gode Løfter og kom atter i Besiddelse af Lenet, men allerede i 1425 var Forholdet mellem ham og Bønderne lige misligt, og Almuen klagede paany til Kongen med Trudsel om at forlade sine Gaarde, men Herman blev fremdeles siddende.¹⁾ Endnu i 1456 levede Herman,²⁾ nu forlængst slagen til Ridder, i Norge. Hans Søn, Hr. Olaf Molteke, skjænkede 1472 Jordegods til Hovedøens Kloster for sine Forældres Sjele.³⁾

Herman Molteke har udentvivl været den værste af Dattidens Fogder, men visselig langt fra den eneste af disse, som benyttede sig af Omstændighederne til endog grovt at forurette Almuen. Ogsaa indfødte Høvdinger havde for længe siden lært at misbruge sin Stilling. Exemplet kom fra Danmark og Sverige, som igjen stærkt paavirkedes fra Nordtyskland, især Landene langs Østersøen, hvor en oprindelig erobrende Adel havde gjort den vendiske Almue til Livegne. Allerede i fjortende Aarhundrede har man Spor til, at endog Hr. Jon Hafthorssøn har været en af Bondeplagerne. Han havde paa sin Gaard Elline (Ellingaard) en „mørk Stue“ (Fængselskjelder), hvor han lod Bønder hensætte i Baand og Lænker og tilegnede sig vilkaarlig Bønders Jordegods.⁴⁾ Og i Erik af Pommerns Dage undgik end ikke Hr. Endrid Erlandssøn af Losna, en af det nationale Aristokratis allerfor-

¹⁾ Dipl. Norv. II. p. 506—510.

²⁾ Kraft, Norges Beskrivelse, 1, S. 86.

³⁾ Dipl. Norv. V. p. 632.

⁴⁾ Dipl. Norv. II. p. 501.

nemste Repræsentanter, alvorlige Klager fra Bønderne i Tønsberg Len.¹⁾ Naar Mænd i den Stilling og med den Formue, som de to nysnævnte Herrer, have tilegnet sig Nabolandenes Opfatning af en Jorddrots og Lensmands Forhold til Bonden, er det ei at tvivle paa, at laverestaaende Embedsmænd og underordnede Betjente have været langt værre.

Samler man i en Sum, hvad vi have anført om Forholdene, navnlig i det sydlige Norge ved denne Tid, ser man, at der ikke stod godt til, og at det Oprør, hvorom vi skulde fortælle, ingeni lunde var uforklarligt. Desværre er ikke dette med et Ord bleven omtalt af nogen samtidig eller Begivenhederne nogenlunde nærstaaende Chronist, vi ere ene og alene henviste til Diplomer, hvis Chronologi endog ikke altid er sikker, og Fremstillingen vil her, som altfor ofte i Unionshistorien, aldrig kunne opnaa Klarhed, end sige Fylde og Liv.

De første Spor af Bevægelsen iagttage vi i Juni 1436. I dens Spidse staar en Mand ved Navn Amund Sigurdssøn. Hans Sigil viser os, at han har været af Familien Bolt, altsaa af fornem Slægt. Han maa da nærmest antages for at have været en Søn af Hr. Sigurd Berdorssøn Bolt (en Broder af Hr. Agmund paa Thom), der nævnes som Ridder 1407 og i det følgende Aar maa have været forlenet med

¹⁾ D. N. I. p. 499. Hr. Erlend nævnes ikke ved Navn i Klagen, men vides paa den Tid at have været forlenet med Tønsberg Len; det er altsaa ham (eller en af ham i hvert Fald afhængig Underfoged), over hvem der klages. Forresten indeholder Klagebrevet en mærkelig Paaberaabelse af de Love, som de „*hellige Konger Magnus Konge og Haakon Konge*“ havde givet. Ved den hellige Kong Haakon kan vel kun tænkes paa Haakon den Gamle, hvis Tilbedelse som Helgen var ret udbredt, for hvem der existerede et Alter i Oslo, og for hvem endog Christiern den anden søgte om Canonisation, men hvem er den hellige Kong Magnus? Skulde maaskee Magnus Smeks ulykkelige Dødsmaade have skaffet ham Helligheds Ry?

Marker, hvor nemlig hans Ombudsmand omtales.¹⁾ Paa den Maade maa Amund Sigurdsson have været et Sødskendebarn af Herman Moltekes Hustru Borghild. Hans Livsforholde ere forøvrigt ubekjendte; kun kan man slutte, at ogsaa han har havt en Forlening i det nu saakaldte Smaalenene, hvor i det Hele hans Æt meget har bevæget sig.²⁾ Flere af Hovedmændene blandt hans Folk synes ogsaa at have hørt hjemme i disse Egne.³⁾ Ligeledes antage vi, at han er den samme „Amund Bolt,“ som senere i 1453 omtales i Sverige og da synes at høre hjemme der.⁴⁾ Maaskee har han allerede nu, f. Ex. ved Giftermaal, havt svenske Forbindelser, og i ethvert Fald kan det neppe slaa Feil, at dette norske Oprør er bleven fremskyndet ved Rygtet om Engelbrechts Reisning i Sverige og om den rivende Fremgang, som denne havde havt i Naboriget. For Amund Sigurdsson har Engelbrecht sikkert staaet som Forbillede.

Den Bevægelse, for hvilken han stod i Spidsen, udstrakte sig over hele Oslo Bispedømme, Viken i snevrere Forstand, Borgesyssel, Solør, Romerike, Oslo Herred, Lier, Vestfold og Skiens Syssel, men det var dog kun Almuen, der reiste sig. Amund var af Bønderne formelig kaaret til „Hovedsmand og Forsvarer.“⁵⁾ At Hensigten har været at støde Kong

¹⁾ Dipl. Norv. I. p. 445.

²⁾ Dipl. Norv. II. p. 446. (Idd, Ingedal, Skjeberg og Aabygge). Hertil kan ogsaa føies, at han besad Eiendom paa Eker. (D. N. III. p. 530).

³⁾ Blandt de 26, som navngives blandt hans vigtigste Folk i Juni 1436 (D. N. III. p. 526), er der tre (Amund Asserssøn, Erik Olafssøn og Amund Andressøn), som i Februar 1437 atter forekomme blandt de omtrent ligesaa talrige Repræsentanter for den oprørske Almue og da særlig opgives at have hørt hjemme i Borgesyssel (D. N. II. p. 544), og disse tre ere de eneste Navne, som forekomme ved begge disse Leiligheder.

⁴⁾ Samll. til N. F. Sp. o. Hist., 3, S. 537.

⁵⁾ Dipl. Norv. II. p. 544-45.

Erik fra Norges Throne, siges intetsteds ligefrem, men det er vel rimeligt, at Amund i denne Henseende har villet lade det komme an paa, hvorledes det tilsidst gik i Sverige. Desto mere bestemt optraadte han og hans Flok imod alle Danske og Udlændinger, som havde faaet Indgang i Riget som Embedsmænd (*Valdsmenn*). Paa alle Bygdething rundt omkring vedtoges, at saadanne ei skulde taales. Det heder udtrykkelig, at han fordrev flere saadanne fra deres Len,¹⁾ uden at vi dog kjende Navnene paa nogen, hvem denne Skjebne rammede. Det kan i ethvert Fald neppe have været andet end Fogder eller Lensherrer i smaa Len.

St. Hansaften 1436 stod Amund med sine Folk paa Jersøen udenfor Tønsberg, vistnok i den Hensigt, om muligt, at bemægtige sig Tønsberghuus, hvor den gamle Hr. Endrid var Hovedsmand. Urolighederne maa allerede have været ikke saa ganske kort, thi Kongen var underrettet derom, og der var allerede kommen Breve fra ham til Raadet og Lagmændene. Fra flere Kanter vare flere Rigsraader og andre Adelsmænd ilede til Tønsberg, ialt elleve foruden Hr. Endrid selv, blandt dem dennes ansete Søn Erlend, Olaf Haakonssøn Stumpe, Sigurd Jonsson og Mats Jacobsson (Rømer)²⁾ samt Akershuus's Befalingsmand, Hr. „Svarte Jøns,“ vistnok den mægtigste Mand paa hin Kant.³⁾ Hr. Jøns var Søn af den af Dronning Margrete meget yndede Nils eller Nisse Svarte-Skaanung, en af Dronningens vigtigere Støtter i Kampen mod Albrecht af Meklenburg; Faderens Tilnavn, oprindeligt vistnok et Øgenavn eller Slængenavn, var gaaet i Arv paa Sønnen. Denne var 1419 forlenet med Slottet

¹⁾ Dipl. Norv. II. p. 547.

²⁾ Var 1432 og rimeligvis fremdeles forlenet med Veme Skibrede i Borgesysse (de nuværende Præstegjelde Skibthvet og Spydeberg).

³⁾ Dipl. Norv. III. p. 526.

Øresteen i Vestergötland og medundertegnede da et Forbund mellem Kong Erik og Polen,¹⁾ og idetmindste siden 1431 havde han Akershuus og dertil flere andre Len, saaledes Skiens Syssel, Hedemarken o. s. v. Vi have leilighedsvis omtalt, at han i Stockholm deeltog i Forhandlingerne 1435 om Kong Eriks Gjenindsættelse. Han var svensk Rigsraad, men optraadte her ogsaa som norsk, noget, der faldt omtrent af sig selv baade paa Grund af hans høie Stilling i Landet, og fordi Rigernes Raad nu i mere end en Menneskealder havde været ansete som en fælles Corporation. Han var gift med en Frue fra sit Hjemland Sverige, Fru Ingeborg Nilsdatter (Natt och Dag).

Hr. Svarte Jøns havde vistnok allerede havt blodige Sammenstød med Oprørerne, thi det Vidnesbyrd om sit Forhold til Opstanden, som han længere ud paa Aaret fandt sig befoiet til at lade sig meddele af Kannikerne i Oslo, synes at maatte henføres til denne Tid. Han havde først advaret Amund og hans Tilhængere, men da dette ei nyttede, „havde han gjort dem saadan Modstand, at han havde derover fanget baa de Døde og Saarede.“²⁾ Men i ethvert Fald indlode nu de nævnte Herrer og Væbnere sig i Underhandling med Amund Sigurdsson og 26 af hans fornemste Ledsagere paa Jersøen, og der blev St. Hansaften sluttet en Art Vaabenstilstand. Denne gjør Indtryk af, at Amund for Øieblikket har været den stærkere. Betingelserne gik nemlig ud paa, at begge Parter gjensidig skulde holde Fred indtil Mortensdag (11 Novbr.) og Amunds og hans Partis Klager imidlertid retslig undersøges i Oslo fjorten Dage efter Mikkelsdag, hvor Raadet og Lagmændene, hvem Kongen havde tilskrevet,

¹⁾ Huitfeldt, p.678, hvor han kaldes „Johannes Sortskaaning af Øresteen.“

²⁾ Dipl. Norv. III. p. 528.

skulde møde. Men „danske Mænd“ i Landet skulde ikke have Fred længere end til St. Olafs Dag (29 Juli) paa to navngivne Undtagelser nær, Herlaug Pederssøn (Hr. Svarte Jøns's Underfoged i Skiens Syssel) og Jusse Thomassøn, (uden tvivl ogsaa Foged), hvilke to sagtens have været mere vel-seede af Almuen.¹⁾ Efter 29 Juli skulde danske Mænd ikke taales, rigtignok med de meget væsentlige Undtagelser: „Ridderskabets Tjenestemænd“ og „skjellige Arvingsmænd“ (nærmest Indgiftede), som skulde faa Lov at blive, „saa-længe de fore med Skjellighed.“²⁾ Meningen har altsaa været, at ingen Dansk eller Udlænding skulde taales som selvstændig Embedsmand eller Foged.

Det fastsatte Møde i Oslo blev der ikke noget af, og Urolighederne brøde ud paany. Hr. Svarte Jøns var imidlertid bleven beskyldt for hemmelig at begunstige Oprørerne, og denne Beskyldning var bragt for Kong Eriks Øren. Han fandt det derfor nødvendigt at lade Kannikerne meddele sig det ovenfor omtalte Vidnesbyrd den 15de October 1436 om hans aabenbart — siden det allerede var bekjendt, at Kongen vidste om Tingen — for længere Tid siden stedfundne Feide med Oprørerne. Disse droge nu imod Oslo By og trængte ind i Byen selv, hvor de bemægtigede sig den faste

1) Herlaug Pederssøn, Underfoged i Skiens Syssel først for Timme Jonssøn (en Adelsmand af uvis Slægt, gift med Ebba Eriksdatter Krummedike, Søster af Hr. Hartvig Krummedike, men neppe, som Munthe har ment, selv tilhørende Hafthorssønnernes Æt), dernæst for Hr. Svarte Jøns, boede paa Mærden (Mæla) ved Skien, deeltog i 1458 som Rigsraad i det store Møde i Skara, men var Aaret efter død. Han skal have været gift med Adalis Erlingsdatter. Et Opløb mod ham omtales 1444 (Dipl. Norv. V. p. 522). — Jusse Thomassøn forekommer 1422 som Væbner i Oslo (Dipl. Norv. IV. p. 596) og boede 1460 paa Huseby i Lier, „krank og ufør.“ Han var gift med Hustru Kirsten Olafsdatter og havde Sønnerne Knut og Christiern.

2) Dipl. Norv. III. p. 525—527.

Bispegaard, hvorfra Biskop Jens, der ikke nævnes under disse Begivenheder, sandsynligvis, som sædvanlig, var fraværende. Bispegaarden blev imidlertid nu omringet af Hr. Svarte Jøns fra Akershuus med hans Tjenere samt Sigurd Jonsson og Lagmanden i Oslo, Simon Bjørnsson, tilligemed „alle Borgerne“ i Byen, der altsaa stode paa det loyale og kongelige Parti. De gjorde Mine til at ville indtage Bispegaarden med Magt, men Amund Sigurdsson, som vel ikke stolede paa i Længden at kunne holde sig, fandt det nu klogest at overgive Gaarden til Hr. Svarte Jøns „paa St. Halvards og sin Herre Kongens Vegne.“ Han og hans Folk nedlagde da Vaaben og lovede herefter aldrig at være Kongen, Rigsraadet, Rigets Mænd eller Oslo Stad imod i Ord, Raad eller Gjering. Amund bad om Kongens Naade og lovede at tjene ham efter yderste Formue med Liv og Gods. Denne Capitulation fandt Sted den 13de December 1436, og et Document blev opsat desangaaende. Af megen Interesse er det, at fem Personer, der betegnes som „gode Mænd,“ det vil i Tidens Sprog sige Adelsmænd, vare paa Bispegaarden med Amund og beseglede dette Brev med ham. Ingen af dem hører til de bekjendte og ansete Adelslægter, men de hørte heller ikke til Almuen, og deres Deeltagelse i Opstanden viser, at denne ikke i den Grad, som man gjerne har troet, har været et blot og bart Bondeopløb. De fem gode Mænds Navne vare Thormod Gunnarsson, Baard Thoressøn, Niklis Ivarsson, Halvard Thoressøn og Gudmund Helgesson.¹⁾ Halvard Thoressøn nævnes ogsaa mellem Amunds Mænd ved Forliget

¹⁾ Dipl. Norv. III. p. 528—529. I det svenske Rigsarchiv, hvorhen flere Stykker af Hr. Svarte Jøns's Archiv ere komne, bevares to af disse gode Mænds Segl: Halvard Thoressøns, der har Omskrift *Halvardus Thoreri* og er deelt i to Felter, hvoraf det ene indeholder en halv Lilje, det andet et opspringende Dyr, — og Baard Thoressøns, der er temmelig utydeligt.

paa Jersøen. Tænkeligt er det, at han kan være den samme Mand, som vi snart skulle lære at kjende under Navnet Halvard Graatop. Rimeligviis samtidig med Bispegaardens Overgivelse sluttede Amund og hans Mænd ogsaa en Convention med Biskop Audun af Stavanger, en tønsbergsk Abbed, flere Kanniker og endeel Verdslige, fornemmelig Raadmænd og Borgere af Oslo, hvori Stridighedernes endelige Afgjørelse henskjødes til Erkebiskop Aslaks snart forventede Ankomst til Oslo, og begge Parter lovede hinanden Fred og Ro indtil den Tid.¹⁾ Allerede den 20de December var Erkebiskop Aslak indtruffet i Oslo, hvor han lod afholde et af de i hans Tid usædvanlig hyppige norske Provincialconcilier. I Forening med Biskop Audun, Hr. Svarte Jøns²⁾ og Lagmanden Simon Bjørnsson lod derpaa Erkebispem den indkalde til Oslo Repræsentanter for Almuen rundt i hele Stif-

¹⁾ Denne Convention er bevaret i en saa beskadiget Tilstand, at Datum og en stor Del af Indholdet er gaaet tabt, see Dipl. Norv. VI. p. 492—494. Men at Documentet, som af Udgifverne antaget, skulde være fra „før 13 Dec. 1436,“ forekommer mig mindre rimeligt. Det heder jo i samme, at der skal være Fred, og ikke desto mindre berettes i Capitulationen af 13 Decbr., at Borgerne bestolde Bispegaarden. Jeg antager derfor begge Diplomer for omtrent samtidige, men dog det, der indeholder Capitulationen, for det ældste. At man ved „Magnusmesse“ her med Lange maa forstaa 13 December, ikke 16 April, er derimod uden al Tvivl rigtigt. I modsat Tilfælde vilde vor hele Fremstilling kuldkastes.

²⁾ I det herom handlende Document er gjentagne Gange Svarte Jøns's Navn blevet læst feil. Jahn, den første, der har fremdraget det (Unionshist. 513 fgg.), har læst Originalens „Hr. Swort Jeness“ som *Ewort Jenesen*, og Lange har (Dipl. Norv. II. p. 544) udfyldt det til *S(i)wort Jeness(son)* og derved forstaaet Nordmanden Sigurd Jonsson, hvorefter han i sine biographiske Oplysninger om denne Mand (Norsk Tidsskr., 4, S. 69) har gjort Sigurd Jonsson til Befalingsmand paa Akershuus og Ridder allerede 1437. At *Swort Jeness* imidlertid er Hr. Svarte Jøns, er saameget klarere, som denne endnu den 9de August 1438 var Slotsherre paa Akershuus; Sigurd Jonsson fik først Ridderslaget af Christopher af Bayern. Misforstaaelsen er ogsaa gaaet over i Keyzers Kirkehist. (2, S. 520)

tet. I Midten af Februar 1437 indfandt sig ogsaa 24 saadanne navngivne Fuldmægtige for Bønderne, nemlig 3 fra Viken, 6 fra ydre Borgesyssel, 1 fra Solør, 2 fra Vestfold, 1 fra Skiens Syssel, 1 fra Nes Tridjung (Store-Nes paa Romerike), 1 fra Lier, 1 fra Oslo Herred, 1 fra Marker samt 7, hvis Hjemstavn ikke nævnes.¹⁾ Desforuden fremmødte en stor Deel Almue „fra mange andre Bygder og andre Biskopsdømmer.“ Paa Kong Eriks Vegne mødte Provsten ved Apostelkirken i Bergen, Hr. Thorleif (eller Thorlak) Olafsson, en Nordmand, som stod i fortrinlig Yndest hos Kongen, og hvem han kort førend Engelbrechts første Opstand havde forsøgt at paatvinge Svenskerne som Erkebiskop af Upsala; i 1435 havde han, som vi hørte, været tilstede ved Forhandlingerne i Stockholm. Det er den samme Mand, som kort efter blev Biskop i Viborg og tilsidst i Bergen, hvor han i 1455 blev slaaet ihjel af Hanseaterne. Provst Thorleif havde nu Kongens Breve med (fra Gotland?) til Rigsraaderne Hr. Endrid Erlendsson, Erlend Endridsson, Mats Jacobsson, Kolbjørn Gerst, Henrik Schacht, Bent Harniktsson, Thorgaut Benktsson og Erik Sæmundsson, samt til Lagmændene af Oslo, Bergen, Tønsberg, i Viken og Skiens Syssel. Samtlige disse nævnte Mænd synes at have mødt i Oslo, og her fandt nu i Bispegaarden Forhandling Sted mellem de to Bisper og de verdslige Raader og Embedsmænd paa den ene og Amund Sigurdsson og Almuen paa den anden Side. Efter at man, som det synes, havde forhandlet paa femte Dag, sluttedes en endelig Overeenskomst den 18de Februar 1437.

Denne indeholdt i det Væsentlige Følgende. Almuen lovede med oprakte Hænder Kong Erik Lydighed alle hans

¹⁾ Blandt dem var Thjostolf Gunnarsson Holk, Fader til Gunnar Holk, der senere blev Biskop i Oslo. Se Samll. t. d. N. F. Sp. og H., 4, S. 545 fgg.

Livsdage og forbandt sig til ikke oftere at gjentage det Skridt, den havde vovet, paa egen Haand at vælge en Høvedsmand. Hvo der handlede herimod skulde som Landraademand have Liv og Gods forbrudt. Raadet lovede til Gjengjeld paa Kongens Vegne, at denne skulde holde sine Undersaatter, lærde og læge, ved Lov og Ret. Amund Sigurdsson svor knælende en Ed paa Bog og Helligdomme at ville være Kongen tro sit hele Liv. Paa den anden Side lovede Raadet at anvende al sin Indflydelse hos Kongen, for at Amund maatte blive tagen fuldstændig til Naade, samt at han for indeværende Aar maatte faa Lov til at oppebære Ledingen af fire navngivne Skibreder i Borgesyssel (med hvilke han udentvivl før sin Opstand har været forlenet), samt at han derhos (vistnok som Erstatning for hine fire Skibreder, som han ved Udgangen af dette Aar skulde opgive) maatte faa Lensbrev paa Færøerne. Ogsaa for den menige Almue vilde Raadet udvirke Kongens fulde Tilgivelse. Dernæst lovede Raadet at skrive til Kongen, at han herefter ikke skulde ansætte Udenlandske som Embedsmænd (*valdsmenn*) i Norge, hverken aandelige eller verdslige; under „Udenlandske“ indbefattedes her tydeligviis ogsaa danske. Disse Udlændinge havde nemlig, heder det, forurettet Landets Klostre og Kirker, Lærde og Læge. Indgiftede Udlændinge skulde faa Lov at blive i Landet mod at sværge Kongen, Riget og Rigets Mænd Huldskab og Troskab, men Embedsmyndighed skulde end ikke de kunne udøve. Raadet skulde bede Kongen drage Omsorg for, at de nu fordrevne danske og udenlandske Mænd ikke fiendtlig anfaldt Riget. Endvidere forbandt Raadet sig til at anmode Kongen om, at Norge igjen maatte faa sin egen Drost, samt stadig Mynt, og at Rigsseglet, der længe havde været i Danmark, maatte komme tilbage, det vil sige, at man maatte faa en Cantsler med

fast Bolig i Landet selv, hvilket i Eriks Tid som oftest ikke havde været Tilfældet. Særlig skulde dernæst gennem Raadet gjøres Forestillinger til Kongen om Forholdene i Viken (Baahuslen), hvilken Landsende angaves at befinde sig i mere end almindelig mislig Forfatning formedelst umilde Fogders Udsugelser. Efter at alle disse Punkter vare antagne, lyste Raadet en evindelig Fred og Tilgivelse over alt Norges Rige, „som nu var i Opstand.“¹⁾

Ligesom Amund Sigurdssøns Reisning uden Tvivl er fremkaldt ved den svenske Opstands Exempel, saaledes minder ogsaa dette Compromis om de gjentagne Overeenskomster mellem Kong Erik og de Svenske. Det gaar ogsaa her ud paa, at en særlig Regjering i Landet skal gjenoprettes, og at Indfødte alene skulde sættes til Høvdinger og Embedsmænd. Foreøvrigt kom denne norske Overeenskomst ikke til at medføre synderlige Følger. Norge fik først over to Aar senere en Drost, og med Hensyn til Lenene blev den forlangte Indfødsret aldrig fuldt iagttagen, skjønt den paa den anden Side heller ikke førend fra Begyndelsen af det sextende Aarhundrede i den Grad blev tilsidesat, som hidtil almindelig er blevet antaget. Det er meget uheldigt, at vi netop for den Tids Vedkommende, som gaar nærmest forud for Amund Sigurdssøns Opstand, kjende saa lidet til, hvem der have haft de mindre norske Len inde. For Erik af Pommerns tidligere Dage yde Diplomerne bedre Oplysninger, og da har aabenbart de danske Embedsmænds Tal i Norge været meget ringe, svenske, tydske og tydsk-svenske forekomme derimod hyppigere. Saameget er vist, at Klagen over dansk Indtrængen maa ansees for stærkt overdreven.

Vi have allerede ovenfor angivet det eneste Spor, vi

¹⁾ Dipl. Norv. II. p. 544 fgg.

kjende af Amund Sigurdssøns Skjebne efter 1437. Men med hans Aftræden fra Skuepladsen i Norge vare Urolighederne ikke forbi. De udbrodte paany i det følgende Aar. Anføreren var dennegang Halvard Graatop, muligens den samme „gode Mand“ Halvard Thoressøn, vi ovenfor have nævnt mellem Amund Sigurdssøns Tilhængere baade ved den første Overeenskomst paa Jersøen og ved Overgivelsen af Oslo Bispesgaard. Forresten forekommer der i Kilderne ingen Oplysning om hans personlige Forhold, men en endnu levende, om end dunkel og afbleget Tradition giver os dog et Vink om, hvor han hørte hjemme. Paa Gaarden Holte i Drangedals Hovedsogn findes nemlig paa en Aas nogle Ruiner af en Skandse, som benævnes „Graatopslottet,“ men hvis Stene dog nu fordetmeste ere borttagne til Huse paa Gaarden. Naar nu hertil kommer, at Sagnet i Bygden tillige veed at fortælle om „en gammel Helt“ ved Navn „Hr. Halvor,“ da synes det ikke at kunne omtvivles, at Drangedal har været den historiske Halvard Graatops Hjembygd.¹⁾

¹⁾ L. Daae's Norske Bygdesagn, (første Samling), Chra. 1870 p. 60 (efter C. N. Schwachs „Thelemarkiske Optegnelser“ i „Bratsbergs Amtstidende“). Til det her Anførte kan en af daværende Sognepræst Meldahl i 1743 forfattet Beskrivelse over Drangedal (Chra. Univ. Bibl. Mscr. No. 418 Fol.) tilføies følgende: „I Tørrisdals Annex ligger en Gaard Vraalstad, som nu beboes af tre fattige Opsiddere. Midt i denne Gaard staar et gammelt høit opbygget Huus, der er nedenfor af en maadelig Bygnings Længde, men ovenfor bredere og omsat med Gange og Svaler, hvorpaa ere tilsyne rundtomkring smale Huller, ikke langt fra hinanden, hvilke smaa Huller svare til de Huller, som ere i Huset af sig selv, der er bygt af tykt Tømmer, og derudi findes intet Vindue uden samme smaa Huller. Men forunderlig, at strax inden Døren paa den ene Side staar tre Senge efter hinanden, som ere paa en særdeles Maade stærke og høie byggede. End foruden sees Bænke om Væggene og et Bord paa Gulvet. End ydermere findes der endnu et langt jernbeslaget Skriin, hvorudi er mangfoldige Pergaments-Breve, som Ingen her kan læse eller forstaa. Men af

Halvard Graatops fleste Tilhængere hørte hjemme i de nuværende Fogderier Bamble og nedre Thelemarken, maaskee især i Gjerpen. I Aaret 1438 drog han i Spidsen for en vistnok temmelig talrig Bondehob østover Landet. Af hans og hans Tilhængeres Bedrifter kjendes først, at Høvdingesædet Brynla ved det nuværende Frederiksværn blev hjemsogt af dem. Denne Gaard tilhørte dengang en adelig Enke, Hustru Sigrig Nikolasdatter (Galle), der havde været gift med en i Norge indflyttet Pomeraner Marqvard Buk.¹⁾ En Søn af dette Ægtepar, Olaf Buk, vil forekomme senere i vor Fortælling; deres Datter Katharina blev nogle Aar efter disse Hændelser gift med Hr. Hartvig Krummedike og bragte Brynla til ham og hans Æt. Det Hærverk, som Oprørsflokkene øvede paa Brynla, maa have været meget betydeligt. Deres Færd maa i det Hele have været voldsommere og raaere end Amund Sigurdsøns og hans Tilhængeres Opførsel, thi det heder, at Halvards Flok røvede Kirkerne, mishandlede den Almue, som ei slog sig til deres Parti, „sloge og truede Dandemænd og

gammel Sagn siges her at have boet En ved Navn Herren Halvor. Ungefær en Fjerdingvei derfra paa den anden Side Vandet er et maadeligt høit Fjeld, kaldes Daareløb, der skal have sit Navn saaledes, at en Person, der havde krænket en af Herren Halvors Piger, blev tildømt at springe ned af et strax derhos liggende mindre Fjeld, og da han to Gange sprang ned efter hinanden og undgik vel, vilde han prøve tredie Gang efter sin ustandne Dom, og da gik langt høiere op og skulde have sagt disse Ord: „Nu springer jeg for Herren Halvors Pige!“ og da slog han sit Hoved imod en Steen og blev død.“

¹⁾ At Marqvard Buk var fra Pommern, sluttes ei alene deraf, at Slægten der var meget talrig, men ogsaa deraf, at netop Navnet Marqvard omtrent samtidig forekommer blandt de i Pommern levende Bukker. (Se f. Ex. Gesterding, Beiträge zur Geschichte Greifswalds, S. 129). Familien Buk hørte til dem af Hjemlandets Ætter, som Erik fortrinlig yndede; en Sigfrid Buk fulgte ham til Jerusalem og blev siden ved hans Indflydelse Biskop i Camin. (Huitfeldt, S. 726; Kantzows Pomerania).

truede Læge og Lærde, saavel Fattige som Rige, saavel Kvinder som Mænd.“¹⁾ Fra Brynla droge de videre til Oslo. I Omegnen af denne Stad havde der allerede før deres Ankomst været Uroligheder, idet Almuen i Akers og Bærrums Hereder havde vægret sig ved at betale Skat og paa anden Maade viist Opsætsighed.²⁾ Nu forsøgte Halvard ligefrem paa at overraske Byen „og fordærve alle dem, som der boede,“³⁾ men dette Anslag blev lykkelig afværget. Sandsynligviis har Hr. Svarte Jøns, der fremdeles indehavde Akershuus, med væbnet Haand jaget ham bort. Ved Siden af Halvard Graatop selv spillede Gudmund Helgesson, en af de fem „gode Mænd,“ som i sin Tid havde været hos Amund Sigurdssøn, da denne havde Oslo Bispegaard inde, en noget mere fremtrædende Rolle i Opløbet. Han hørte hjemme paa Holte i Ullensaker.⁴⁾ Han skal have angrebet Sigurd Jonsøns Besiddelser der i Eggen.⁵⁾

Allerede i August 1438 omtales Halvard Graatops Oprør som noget Forbigangent, og Straffedommene begynde. Vel var der Tale om ogsaa dennegang at lade Almuens Klager retlig undersøge i Oslo, og Erkebiskopen, Biskop Audun af Stavanger, Hr. Endrid Erlendssøn, Olaf Haakonssøn Stumpe med flere Raader og Lagmænd skulde i den Anledning holde Møde i denne Stad ved St. Hansdags Tid 1439,⁶⁾ men om dette Møde er blevet af, er uvist. Imidlertid udstedte Biskop Jens af Oslo i Marts 1439 en Befaling til alle Sognepræster i Gjerpens Provstedømme, der paa denne Tid omfattede Bamble og Nedre Thelemarken, om alvorlig at true Almuen

1) Dipl. Norv. III. p. 544.

2) Dipl. Norv. III. p. 535—536.

3) Dipl. Norv. III. p. 536—537.

4) Doc. af 16 Dec. 1436 i Dipl. Norv. IX. p. 258.

5) Jahn, Danmarks Historie under Unionskongerne, S. 195.

6) Dipl. Norv. III. p. 544—545.

med Band for dens Voldshandlinger paa Brynla.¹⁾ Olaf Buk af Brynla var allerede i 1438 bleven sat ved Hr. Svarte Jøns's Side som Befalingsmand paa Akershuus, og da denne Ridder kort efter enten vendte tilbage til Sverige eller døde, eftersom han ikke mere nævnes, fulgte Olaf ham i hans vigtige Stilling. Han og hans Moder, Hustru Sigrid, gjorde nu Fordringer paa Erstatning for den paa Brynla voldte Skade og forlangte, at hver eneste Mand i Thelemarken (hvorved dog nok kun forstaaes den Del af dette Landskab, som hørte under Oslo Stift), „Rige og Fattige, Unge og Gamle, og saavel de, som hjemme sad, som de, der med Graatoppen løb,“ skulde udrede i Bøder enten en Ko eller fire Huder eller to gilde gode Maarskind eller to gode Gaupeskind. Dette skulde inden kort Frist være erlagt i Skien, i modsat Fald skulde Olaf Buk vide at hjem søge Bønderne saaledes, at de og deres Efterkommere skulde føle det i alle sine Dage, og hverken spare Børn eller Kvinder. Provsten i Gjerpen, Hjarrand Thoraldsson, meldte Thelebønderne disse Olafs Vilkaar den 23de Marts 1439 og gav dem det Raad at gaa ind paa dem; „de skulde hellere stemme i Bækken end stemme i Aaen.“²⁾ Fra de følgende Aar ere ogsaa flere Kvitteringer bevarede for betalte Bøder af Oprørerne. Den sidste er fra 1448 og angaar Erstatning for Hærverket paa Brynla.³⁾ En Thorgils paa Ladhelle, der havde været med Halvard Graatop at udstede og besegle Breve, maatte bøde sexti Mark til Olaf Buk, hvoraf man seer, at Hovedmændene have været straffede med høie Bøder.⁴⁾ Halvard Graatops egen Skjebne er ubekjendt.

1) Dipl. Norv. III. p. 540.

2) Dipl. Norv. III. p. 541—543.

3) Dipl. Norv. III. p. 577.

4) Dipl. Norv. II. 554 og V. 487.

En Magthaver i det søndenfjeldske Norge, mod hvem den oprørske Almue synes at have næret en særegen Uvillie, var den danskfødte Biskop Jens af Oslo.¹⁾ Der blev ogsaa ved denne Tid virkelig gjort et Forsøg paa at fjerne denne Prælat fra Norge, idet det nemlig paatænktes at lade ham bytte Stilling med den ovenfor nævnte Nordmand Thorleif Olafsson, som imidlertid (rimeligviis 1438) var bleven Biskop af Viborg i Danmark. Erkebispens i Lund, Hans Laxmand, henvendte sig i den Anledning til Baseler-Conciliet, og hans Brev er mærkeligt paa Grund af de deri forekommende visselig dog overdrevne Ytringer om gjensidig Uvillie mellem Danske og Norske. „Der er nu,“ heder det, „desværre udsaaet Fiendskab og Usamdrægtighed mellem selve Rigerne, hvis Indbyggere ere saare forskjellige og uoverensstemmende i Sæder og Skikke; deraf kommer det, at Almuen i Danmarks Rige mistænker en norskfødt Biskop og Almuen i Norges Rige ligesaa en danskfødt Biskop som en dødelig Fiende, saa at disse Biskoper hver Dag have at frygte for Angreb og Mishandling af Menigmand.“²⁾ Dette Forslag førte dog, uvist af hvilken Grund, ikke til noget Resultat, og Biskop Jens blev i Oslo Stift til sin Død (omtrent 1453). Han spillede, som bekjendt, en betydelig Rolle ved Christiern den Førstes Kongevalg.

¹⁾ Dipl. Norv. III. p. 544.

²⁾ Dipl. Norv. VII. p. 406—407. Desværre er dette Brev udateret i den Afskrift, hvoraf det nu alene kjendes. De to Bispers Navne ere ikke nævnte, men de falde af sig selv, da hverken Norge dengang havde mere end een danskfødt, Danmark ei heller mere end een norskfødt Biskop. Pontoppidan, der i sine Annaler (II. p. 566—567) først har aftrykt Brevet, henfører det uden Grund til 1437 og omtaler paa en uklar Maade et Svar fra Conciliet. Udgifverne af Dipl. Norv. sætte vistnok ogsaa Brevet noget for tidligt („1437—38“).

III.

Vi forlode Kong Erik paa Gotland, hvor han tilbragte Vinteren 1436—1437, medens man i Danmark og Sverige synes at have antaget ham for død og Rigsstyrelsen som Følge heraf kom i en større Forvirring, end den allerede var. Ved Isløsningen om Vaaren drog Kongen fra Gotland til Preussen, hvor han fandt en velvillig Modtagelse af Høimesteren for den tyske Orden og af Raadet i Danzig, men ikke den Hjælp, han forlangte mod sine Undersaatter. Heldigere var han i Pommern, hvor vel hans egne Besiddelser vare smaa, men med hvis Hertuger, sine Frænder, han stod paa en god Fod, og hvor nu opdreves 2000 Mand til hans Tjeneste, dog uden at han, som det synes, kom til at benytte dem. Alle hans Bestræbelser vare, siden han havde maattet opgive alle Tanker paa at erobre Slesvig, rettede paa at faa Hertug Bugislav erkjendt som sin Eftermand enten med det Gode eller med Magt, men denne Plan vare baade Danske og Svenske lige bestemte paa at modsætte sig. Efter atter at have aflagt et Besøg paa Gotland drog han om Sommeren 1437 til Danmark og skal have tilbragt hele den følgende Vinter (1437—38) i Vordingborg. Sommeren 1438 holdtes et Møde i Kalmar af danske og svenske Rigsraader, men uden at nogen fra Norge tog Deel i Forhandlingerne. I Juli sluttedes her et nyt Forbund mellem de to førstnævnte Riger, som dog kun gik ud paa, at disse skulde raadslaa i Forening, inden noget nyt Kongevalg skede, men ikke bestemt fastsatte, at de skulde vælge den samme Person til Konge. Erik var vidende om disse Forhandlinger, men seilede dog Kalmar forbi, medens Mødet stod paa. Rimeligviis tog han allerede 1438 sit stadige Ophold paa Got-

land, hvor han allerede forlængst havde anlagt den stærke Fæstning Visborg, og som han betragtede som en ham privat tilhørende, saavel Sverige, som Danmark uvedkommende Domæne.¹⁾

I 1438 meldte sig en Prætendent til Nordens Throner, som Erik nu kun besad i Navnet. Det var Kongens Søstersøn og nærmeste Slægtning. Erik af Pommerns eneste Søster, Katharina, var, efterat han selv var bleven adopteret af Margrete, kommen til Danmark og der bleven opdraget. Oprindeligt var det blevet paatænkt, at hun skulde indklædes som Nonne i det af Dronningen saa varmt elskede Vadstena Kloster, hvis Anseelse da var paa sit Høidepunkt.²⁾ Denne Plan blev imidlertid opgivet, og Katharina syntes et Øieblik at skulle gaa en glimrende Fremtid imøde. Da Underhandlingerne indledes om Broderens, Kong Eriks, Formæling med Philippa af England, paatænkte ogsaa en Forbindelse mellem Katharina og Philippas Broder Henrik af Hereford, senere den berømte Kong Henrik V. af England, der ved

¹⁾ Han har i 1438 rimeligviis ogsaa været nogen Tid paa Slottet Rügenwalde i den ham og hans Linje tilhørende Deel af Bagpommern. Her udstedte han, rimeligviis 1438, et Adelsdiplom for Nordmændene Sjøfar og Nils Sigurdssønner af Østby Gaard i Ullerød Annex til Skjeberg. Sjøfar blev Stamfader for den norske Adelsfamilie Hartgenger eller Rosensværd, hvis Adelskab senere blev bestridt, men som ved at fremlægge hint Eriks Diplom ved Dom fik sin „Frihed“ bekræftet 1580. (Klevenfeldts Samll. i Geheimearchivet). Dette er, saavidt mig bekjendt, det første Exempel paa egentlig Brevadel i Norge.

²⁾ Da Klosterregelen satte atten Aar som Lavalder for at optages som Nonne, og da Jomfru Katharina kun var sex Aar gammel, maatte pavelig Dispensation søges. En saadan Ansøgning, hvori dog Katharina ikke navngives, men tydeligt nok betegnes, da Kong Erik kaldes hendes *frater couterinus*, findes ogsaa i Vadstena Brevbog, men i Randen er senere bleven tilføjet den høist forvildende Bemærkning „Supplicatio pro Ingeburge Gerardi.“ En Jomfru Ingeborg af Slesvig-Holsten blev ogsaa virkelig i 1408 optagen som

sin Død var nærved ogsaa at skulle sætte Frankriges Krone paa sit Hoved. Af dette Giftermaal blev dog ikke noget, hvori- mod den pommerske Hertugdatter 1410 holdt Bryllup i Ribe med Pfalzgreve Johan, Hertug i Øvre-Bayern og Søn af den Ruprecht af Pfalz, som paa den Tid bar den stolte, men vistnok temmelige betydningsløse Titel af det hellige romerske Riges Keiser. Johan og Katharina fik sex Sønner,¹⁾ af hvilke dog kun en eneste, Christopher, rimeligviis den ældste, nærede den voxne Alder; Moderen døde 1426. Han har i sin Ungdom maaskee kjæmpet mod Hussiterne, ialfald aflagde hans Fader paa egne og Sønnens Vegne Løfte derom 1433. Han havde ogsaa besøgt sin Morbroder i Danmark, men blev ikke yndet af denne, som i Christopher kun saa en Rival af den pommerske Fætter, hvem han for enhver Priis vilde have til Thronfølger. Erik skal endog (omtrent 1435) have anmodet Christopher om at reise tilbage og ikke tiere at komme igjen uden hans Tilladelse. Nu havde imidlertid Tiderne forandret sig. For de Danske var det klart, at de maatte see sig om efter en ny Herre. En Bondeopstand var udbrudt i Nørrejylland, og det kunde befrygtes, at Hertug Adolf i Slesvig og Holsten vilde tage Bøndernes Parti.

Nonne i Vadstena, elleve Aar gl. og med pavelig Dispensation, samt mærkelig nok ledsaget af en norsk, aabenbart fornem, men dog ubekjendt Hovmesterinde, Jomfru Ragnhild Thoresdatter. (Diar. Vadsten. ed. Benzelius, p. 39). Marginalbemærkningens Forfatter har forvexlet disse tvende „domicellae“, og Forvexlingen er gaaet over i Dipl. Norv. (VI. p. 401—402), hvor Dispensationsansøgningen for Jomfru Katharina af Pommern er opført som Ansøgning for Jomfru Ingeborg af Slesvig. Det i Diplomatariet antagne Aarstal 1403 bortfalder som beroende paa den samme Forvexling.

¹⁾ L. Häusser, Geschichte der Rheinischen Pfalz, 2. Ausg., I p. 324, hvorimod Jahn (Unionshist. S. 484) siger en Datter og tre Sønner foruden Christopher.

Christopher blev derfor i Slutningen af 1438 indbudet til at komme til Danmark for at overtage Styrelsen. Han modtog Kaldelsen og udstedte allerede, inden han forlod sit Hjem, den 15de November en Skrivelse til de Svenske fra Neumarkt, hvori han lovede dem at befri dem fra Morbroderens Tyranni. Til dette Tilbud toges der dog for det Første intet Hensyn, thi Erik havde endnu et ikke saa lidet Parti Sverige, især blandt dem, som ikke gjerne ønskede Magten Karl Knutssøns Hænder; endnu i Juni 1439 var det svenske Raad tilbøieligt til at holde paa Erik. Danske Rigsraader droge imidlertid til Nordtyskland for at møde Hertug Christopher. De samledes med ham i Lybek, erkjendte ham som Rigsforstander og udstedte den 23 Juni 1439 fra denne Stad et formeligt Opsigelsesbrev til Kong Erik. Et Par Maaneder efter fulgte de Svenske Exemplet og opsagde endelig Erik Huldskab og Troskab i September samme Aar.

Norge var det af Rigerne, hvor Erik først var bleven tagen til Konge, og det blev ogsaa det, der holdt længst paa ham. Efterat Amund Sigurdssøns og Halvard Graatops Oprør vare dæmpede, var der i Norge saa langt fra Tale om Frafald, at man i Begyndelsen endog gjorde Forsøg paa at hjælpe Kongen imod hans Fiender i Sverige og senere, efterat nyt Kongevalg var foretaget i de begge øvrige Riger, vægrede sig ved at tiltræde det.

Om Sommeren 1439 samledes en Hær i det søndenfjeldske Norge, som det berettes efter Eriks Anmodning. Anførerne vare Jon eller Johan Ummereise samt Olaf Buk af Brynla. Jon Ummereise var ligesom Herman Molteke en Adelsmand af meklenburgsk Æt, der fra Sverige havde fundet Veien til Norge; vi kjende ikke hans Fortid, heller ikke hans egentlige Stilling og Opholdssted i

Norge, i hvis Rigsgaard han synes at have havt Plads.¹⁾ Deres Hær bestod af sexhundrede Hofmænd eller Stridsmænd, af Kongens Lensmænd og Fogder samt desforuden opbudne Borgere og Bønder, altsaa en i Antal ikke ringe Hær. Biskopen af Hamar havde stillet hundrede Ryttere.²⁾ De to Høvdinger droge afsted imod Elfsborgs Slot, hvor Karl Knutssøn da satte sin Halvbroder Thure Steenssøn (Bjelke) til Befalingsmand. Nordmændene forsøgte at indtage Slottet og til den Ende anlagde de paa et i Nærheden liggende Fjeld, „Skumare-Klippen,“ nogle Befæstninger af Tømmer, et saakaldet Barfred. De bleve liggende for Elfsborg i lang Tid og søgte at faa Almuen til at gaa de norske Anførere til Haande, og efter ti Ugers Forløb sluttedes en Vaabenstilstand med Thure Steenssøn, som lovede at overgive Fæstningen, ifald han ikke inden en Maaned havde faaet Undsætning. Otte af de bedste Mænd paa Fæstningen gaves de Norske til Gisler. Selv fik Thure imidlertid Tilladelse til at drage bort. Han drog da til sin Broder, Marsken Karl Knutssøn, som strax samlede Tropper til Elfsborgs Undsætning, og med disse vendte Thure tilbage til Slottet. En Kamp paafulgte nu i aaben Mark, i hvilken de Norske lede et fuldstændigt Nederlag, og nogle af dem rømte til Skoven, andre, hvoriblandt Johan Ummereise selv, undkom med Nød og neppe paa en Baad. De af Nordmændene, som vare forblevne paa sit Barfred, gik det ei bedre. De bade for sit Liv og gik ned fra sin Forskandsning, men det kom dog til Kamp, og to hundrede Norske skulle være faldne, Resten rømte. Det hele Indfald var altsaa mislykket, og den svenske

¹⁾ I Kong Albrechts Tid i Sverige forekomme Brødrene Johan og Fikke Ummereise; Johans Søn Erik var den i Norge optrædende Johan Ummereise den Yngres Fader. (Styffe, Skandinavien under Unionstiden, S. 170).

²⁾ Biskop Jens Nilssøns Optegnelser (Norske Magasin, II. p. 130).

Rimkrønike ender derfor sin Fortælling derom med de Ord
Häller matte the hemma skipt thera Flatkaka

An lijdit i Sweriki tolkin (o: dylik) omaka.¹⁾

Olaf Buk omtales ikke oftere fra denne Tid af, og man kunde derfor ansee det for sandsynligt, at han er falden ved Elfsborg.

Ud paa Høsten i det samme Aar 1439 sendte det norske Rigsraad en Deputation til Kongen, der i September traf ham paa Visborg Slot. Den bestod af Mats Jacobsson (Rømer), Kolbjørn Gerst og Lagmændene Simon Bjørnsson i Oslo og Nils Aslessøn paa Hedemarken. Hensigten var at bevæge Kongen til at udnævne en Drost i Norge og derved give Landets Regjering større Fasthed. Som vi erindre, var der allerede ved Overeenskomsten i Oslo 1437 andraget om, at en saadan skulde udnævnes, og Raadet havde lovet at anmode Kongen herom, men der var hidtil Intet blevet deraf. Nu havde Raadet indstillet tre Mænd til dette Embede, nemlig Olaf Haakonsson, en aabenbart gammel Mand, Erlend Endridsson, den gamle Hr. Endrids oftere nævnte Søn (Faderen nævnes neppe efter 1438 og er vel altsaa død ved denne Tid), samt endelig Sigurd Jonsson. Kong Erik valgte den sidstnævnte, overdrog ham fuld Myndighed til at tage Regnskab af Fogderne og overhovedet varetage Landets Anliggender og forpligtede ham til at lyde Bugislav af Pommern, om Kongen selv maatte afgaa ved Døden. Denne Udnævnelse fandt Sted den 3die September 1439.²⁾

Norges nye Drotsete, den første, Riget havde havt efter Hr. Øgmund Finnsson († 1388), var Søn af den rige Ridder Jon Marteinson fra Vestergötland, en af de Herrer, som

¹⁾ Rimkrøniken (Hadorph, I. p. 334 fgg.) er hidtil den eneste samtidige Kilde angaaende denne Begivenhed.

²⁾ Thorkelins Analecta ad Hist. Norv., p. 123; Jahns Unionshist., S 516—517.

vare blevne Kongerne Magnus og Haakon tro under deres Kamp med Albrecht af Meklenburg. Han havde i Norge ægtet Agnes, en Datter af Hr. Sigurd Hafthorssøn og altsaa en Dattersøns Datter af den ældre Kong Haakon Magnussøn, og med hende erhvervet store Eiendomme i Norge, hvor han ogsaa havde fæstet Bopæl. Efter som Rigsraad længe at have deltaget i de norske Anliggender var Hr. Jon 1405 dragen paa Pilegrimsfærd til Rom, hvorfra han neppe mere vendte hjem. Sønnen Sigurd var ved den Tid rimeligvis et Barn. Han havde kun en eneste Søster at dele Faderens Gods med, og hans Rigdom voxte betydelig ved Arv efter flere rige Slægtninge, navnlig da han omsider blev Eier af Giskø Gaard og Gods efter en lang Arvetvist med sin Morbroders Enke Sigrid, en Søster af Hr. Endrid Erlandssøn; Sørum vedblev dog vistnok stedse at være hans Opholdssted. Til Hustru valgte han en svensk-tydsk Dame, Philippa, en Datter af Grev Hans af Neugarten og Eberstein, en Mand, der stod i høieste Anseelse hos Kong Erik, men hvis Livsforhold endnu ikke ere tilstrækkelig bekjendte. Med hende synes han at have faaet betydelige Pengemidler. For- saavidt man kan dømme derom, synes Sigurd Jonssøn at have været mere tilbøielig til at syse med sine private Gjøremaal end med Statssager, skjønt naturligvis hans fornemme Herkomst og store Rigdom gjorde ham til selvskrevet Medlem af Rigsraadet.

I samme Maaned, som Erik endelig foretog det Skridt at udnævne en Rigsforstander i Norge, fulgte de Svenske det af Danmark ved Opsigelsen i Juni 1439 givne Exempel, idet de endelig og ubetinget opsagde Erik Huldskab og Troskab ogsaa for Sveriges Vedkommende i September 1439. Norge, det Land, som først havde hyldet Kong Erik, blev altsaa ogsaa det der længst holdt fast ved ham. Kun nogle ganske

Enkelte i Danmark vare blevne ham tro; blandt disse fortjener især at nævnes den mægtige Axel Pederssøn (Thott), de senere saa berømte Brødres, „Axelsønnernes“ Fader, Befalingsmand paa Vardberg i Halland, der først i 1441 opgav Eriks Sag.

I tre Aar kom Sigurd Jonssøn dennegang til som Drotsete at forestaa Norges Regjering. Han havde selvfølgelig i denne Egenskab at raade over Rigets Forleninger og Slotte og at varetage de indre Anliggender i det Hele. I denne Henseende see vi saaledes, at han som Raadets Formand modtager og besvarer Klager fra Borgerne i Bergen over Tydskernes Overgreb.¹⁾ Men fornemmelig maatte dog han og Rigsraadet henvende sin Opmærksomhed paa at afhjælpe Landets fortvivlede politiske Stilling. De stræbte derfor først at bevæge Kong Erik til personlig at antage sig det Rige, der fremdeles var blevet ham tro, og derefter, da alle Forsøg i den Retning strandede, maatte de vende sig til Underhandlinger med de øvrige Riger om en Tilslutning til dissers Kongevalg.

Et norsk Raadsmøde sammentraadte i Oslo i Juli 1440, og en Deputation udvalgte, der skulde begive sig til Kong Erik. Den bestod af Biskop Jens i Oslo, som nu stadigere end tidligere opholdt sig i sit Stift, Hr. Sigurd Bjørnssøn, Provst ved Apostelkirken i Bergen, samt tvende verdslige Væbnere, Jon Ummereise, hvem vi kjende fra det ovenfor omtalte mislykkede Indfald i Sverige, og Kolbjørn Gerst, uidentvill ligesom Jon en af de mange svenske Adelsmænd, der i den tidligere Unionstid vandrede til Norge. Men dette Gesandtskab naaede ikke frem. Jon Ummereise døde paa Veien,²⁾ og de øvrige Gesandter bleve stoppede i Øresund

¹⁾ Norske Magasin, I. S. 49 fgg., 54.

²⁾ Han begroves i Vadstena. (Feria 3tia infra oct. ass. sepeliebatur

af Christophers Udliggere, hvorfra Provst Sigurd og Kolbjørn Gerst vendte tilbage til Norge ved Mikkelsdagstid, medens Bispen blev i sit Fødeland og rimeligvis allerede nu sluttede sig til den her antagne Herre, omtrent som han nogle Aar senere gjorde under en ny Thronledighed.¹⁾ Thi imidlertid var Rigsforstanderen, Christopher af Bayern, formelig bleven antagen til Konge, en Ophøielse, som iøvrigt efter det Skete ligefrem faldt af sig selv. Allerede den 9de April 1440 var han bleven hyldet paa Viborgs Landsting.

I Sverige nølede man vistnok længere end i Danmark med at tage Christopher til Konge, men ogsaa her var hans Udvælgelse ikke egentlig tvivlsom, thi hans sidste Medbeiler, Karl Knutsson, fandt aabenbart Unionspartiet for stærkt til at vove for Alvor at gribe efter Kronen. Allerede den 4de October 1440 tilbød en Rigsdag i Arboga Christopher Hylding som svensk Konge paa visse Betingelser, nemlig at Sveriges Rige ikke „skulde komme i saadan Trældom og Undertrykkelse, som det før været haver“. Under denne Forudsætning vilde Rigsraadet gjerne følge „sine danske Brødres“ Vilje og hylde Christopher til næste Sommer ved Morastenene.²⁾ Samme Dag, som denne Skrivelse tilsendtes Kong Christopher, meldte Sveriges Rigsraad det norske Raad det Skridt, som det havde taget, og indbød det til et Møde i Grændsestaden Lødøse til Kyndelsmesse 1441. De Svenske kunde dog ikke undlade ved samme Leilighed at beklage sig over Nordmændenes krigerske Indfald i 1439.³⁾

hic in ecclesia Johan Ummereise cum conjuge sua in uno sepulcro.
Diar. Vadst. ed. Benzelius, p. 84.

¹⁾ Jahn, S. 519 og Dipl. Norv. V. S. 506. Det sidste Document er et Brev til Biskop Audun i Stavanger, som var Norges Rigsraads maaske mest ansete geistlige Mand paa den Tid.

²⁾ Dipl. Norv. V. S. 502—503.

³⁾ Dipl. Norv. V. S. 503—504.

Norges mislige Stilling under dets Fastholden ved en Konge, som ikke alene viste sig fuldkommen ligegyldig for sit Rige, men som endog, greben af en forunderlig Livslede, synes næsten at have opgivet sig selv, blev end værre ved en Begivenhed, der som saa mange i hin Tid endnu er lidet kjendt, nemlig de hollandske Søstæders Optræden. Dengang Hansestæderne imod Slutningen af Eriks Kampe med de holstenske Grever om Besiddelsen af Slesvig tilsidst toge Parti imod ham, var der samtidig opstaaet en Splittelse inden Hanseforbundet, idet de vestlige, nederlandske Stæder og med dem ogsaa Bremen havde brudt med de østligere under Lübecks Hegemoni staaende Handelsrepublikker. Erik havde dengang med forstandigt Blik og med stor Fordeel benyttet sig af denne Splittelse og indrømmet de nederlandske Stæder Fordele i sine Riger paa de vendiske Stæders Bekostning. De hollandske Stæder, der fremdeles levede i heftigste Fiendskab med de egentlige Hanseater, saa altsaa i Erik en Ven, hvem de kunde finde sin Regning ved at opretholde. De besluttede i 1440 at foretage en Udrustning til hans Hjælp, men det er characteristisk nok, at Hollændernes Flaade just angreb det af Eriks Riger, som fremdeles var blevet ham tro, nemlig Norge. En hollandsk Flaade hjemsøgte vort Lands Kyster i 1440, særlig omtales dens Herjinger af Baabuslen.¹⁾

Det foreslaaede Møde i Lødøse kom istand i Begyn-

¹⁾ Dipl. Norv. V. S. 504. Om den hollandske Feide findes forøvrigt nogle Oplysninger i Wagenaars *Vaderlandische Historie der vereenigde Nederlanden*, IV. S. 539 fgg., samt i Kurd v. Schløyers „*Verfall und Untergang der Hansa und des deutschen Ordens in den Ostseeländern*“ (Berlin 1853). Naar jeg i sin Tid i et mere omfattende Verk skal vende tilbage til disse Begivenheder, vil jeg ogsaa kunne supplere Historien derom med Documenter fra Raadsarchivet i Lübeck.

delsen af Februar 1441 i Lødøse, hvor fire Medlemmer af Norges Rigsraad indfandt sig. De danske Fuldmægtige, som mødte paa Kong Christophers Vegne, Nils Erikssøn af Asdal og Anders Bydelsbarch, vare ikke forsynede med saadan Fuldmagt, som man fandt eller ønskede at finde fyldestgjørende, og derfor blev Intet, hverken fra svensk eller norsk Side, afgjort om Kongevalget, men de Norske sluttede derimod den 9de Februar et Forbund med Sverige.¹⁾ Dette var næsten det samme som at opgive Erik af Pommerns Sag, thi i Sverige var det en ubetinget afgjort Sag, at denne aldrig mere vilde blive antagen som Konge. Alligevel tilskrev Nordmændene endnu Kong Erik et Brev med Opfordring om at komme dem til Hjælp eller dog at underrette dem om sin Vilje. Brevet kom i Kong Eriks Hænder, men han synes ikke at have foretaget Nogetsomhelst for at vedligeholde Modet eller Troskaben hos sine norske Undersaatter, end sige for at yde dem virksom Hjælp.²⁾ Dette formaaede han nu heller ikke længer uden Bistand af fremmede Magter, og nogen saadan fik han ikke, skjønt han bestræbte sig derfor og i den Anledning netop ved denne Tid, i 1440, reiste om fra den ene Hansestad til den anden, men uden at opnaa andet end at blive foragtet.

Imidlertid gik hele Aaret 1441 hen, uden at Nordmændene toge nogen Bestemmelse, idet et Møde med de Svenske i Kalmar ved St. Hans Tid ikke førte til noget bestemt Resultat.³⁾ Sverige havde nu bestemt sig; efter et Møde

¹⁾ Dipl. Norv. V. S. 508—509.

²⁾ Dipl. Norv. V. S. 508. Jahn, S. 519—520. R. Keyser (N. Kirkes Hist. 2, S. 523) ytrer Tvivl, om Brevet er kommet Erik af Pommern ihænde, men enhver saadan Tvivl bortfalder, naar man erindrer, at Brevets Original findes i Archivet i Stettin, hvorhen det alene kan være kommet mellem Kong Eriks efterladte Papirer.

³⁾ Hadorph, Tillæg til Rimkrøniken, S. 143.

med Karl Knutssøn i Halmstad kunde Christopher betragte sit Valg som givet, skjønt rigtignok det svenske Aristokrati havde sørget for i den Grad at indskrænke Kongens Magt, at knap en Skygge syntes at skulle blive tilbage, ifald disse Betingelser virkelig skulde overholdes. I September 1441 drog Kongen til Sverige, modtoges af den fornemste Adel ved Kalmar og førtes til Stockholm, hvor han kronedes. Efter dette blev det ikke længere Nordmændene muligt at unddrage sig fra at slutte sig til de to øvrige Riger. Et Møde berammedes mellem alle tre Rigers Raad til Lødøse i Sommeren 1442, og dette Møde blev for Norges Vedkommende tillige et Valgmøde. Ikke alene Raadet samledes her, men ogsaa Repræsentanter for Bondestanden fra en stor Deel af Landets Egne, nemlig fra Romsdal, Søndmøre, Gudbrandsdalen, Romerike, Soløer, Borgesyssel, Baahuslen, Hadeland, Ringerike, Eker, Vestfold, Skienssyssel, Agder, Lister og Ryfylke; 36 Repræsentanter navngives.¹⁾ Der er endnu bevaret et Brev, som giver en Forestilling om, hvorledes Valget af disse Repræsentanter har gaaet for sig, en Skrivelse af 9de April 1442 til Drotseten Sigurd Jonssøn, udstedt paa Voleseter Thing i søndre Gudbrandsdalen, hvorved tolv Mænd af dette Distrikt melde, at de til sin Fuldmægtig ved Mødet i Lødøse have valgt en dem af Raadet forud betegnet Mand, Goden Otrekssøn. De tilføie, at de i sin Vankundighed lidet kunne dømme om, hvorvidt Kongeskifte skulde være tjenligt eller ikke, men henskyde det til Raadet og Almuen, som skulde samles i Lødøse; kun maatte de Love og Rettebøder, som „vore hellige Forfædre have undt og stadfæstet“, holdes vedlige.²⁾ I Lødøse valgtes nu Christopher den 1ste Juni 1442 ogsaa til Norges Konge, hvorefter han begav sig til Oslo og

¹⁾ Jahn, S. 522.

²⁾ Dipl. Norv. V. S. 514—515.

blev kronet her den 2den Juli. Adskillige norske Væbnere maa her være blevne slagne til Riddere, da man fra nu af finder dem omtalte som Herrer, saaledes Sigurd Jonsson, Olaf Haakonsson, Narve Jacobsson, Kolbjørn Gerst, Erland Endridsson, Hartvig Krummedike, Herman Molteke.

Rigerne vare altsaa forenede, men ved tre særskilte Kongevalg og tre særskilte Kroninger. Intetsteds var der sørget for Bestemmelser, sigtende til at bevare Foreningen i Fremtiden, i Sverige syntes det endog, som om man vilde have det ligefrem udtalt, at den kun skulde vare for Christophers Levetid.

Efterskrift.

Nærværende Afhandling blev afgiven til Trykning den 10de Juni 1875, samme Dag som jeg tiltraadte en kortere Studiereise til Nordtyskland, og ved min Hjemkomst var den trykt paa de sidste sex Sider nær. Skjønt vistnok min Hensigt med Reisen var at gjøre Undersøgelser netop til det femtende Aarhundredes Historie, nærede jeg dog intet Haab om at finde nye Oplysninger om de Begivenheder, som jeg havde fortalt paa de foranstaaende Blade. Mindst ventede jeg, at Amund Sigurdssøns norske Opstand, der forties i de nordiske Krøniker, skulde findes omtalt i de nordtyske. Vistnok ere disse sidste endnu ikke alle fuldstændig trykte, men jeg havde Grund til at antage, at de dog vare beskrevne og benyttede. Ganske uformodet stødte jeg imidlertid i Lübeck paa en helt ny annalistisk Kilde til vor Historie under Unionen.

Bibliothekaren ved Lübecks offentlige Bibliothek, Professor F. W. Mantels, der er Formand for den i 1870 stiftede, meget virksomme „Hansische Geschichtsverein“, og som

vistnok tør ansees for den grundigste nulevende Kjender af sin Hjemstads Historie, gav mig under mit Ophold i hiin By med udmærket Forekommenhed Adgang til at undersøge den i 1862 afdøde Historieforsker, Prof. E. Deecke's i Bibliotheket bevarede Haandskrifter og Samlinger.¹⁾ Til stor Forbauselse ei alene for mig selv, men endog for de Lübeckske Forskere, blev jeg var, at her forefandtes en hidtil af Historikere ganske ubenyttet Krønike, afskreven med Deecke's egen Haand efter en Papirscodex, der viste sig at tilhøre det indtil for faa Aar siden bestaaende Bergefarer-Collegium i Lübeck. Denne Codex optages i det Væsentlige af hiint Collegiums Regnskaber, og den i samme indførte Krønike angives at være et Uddrag af en Original, der nu uden al Tvivl er tabt. Det heder nemlig: „*Desse puncte worden ghetogen uth der lubesschen cronijken van her Kersten van den Gheren*“. Denne Forfatter sees af selve Krøniken at have været Bergefarernes Capellan og Sekretær i Kong Christian den førstes Dage. Krøniken indeholder Begivenheder fra Aarene 1350—1476, men dog for det fjortende Aarhundredes Vedkommende kun ganske enkelte Notitser. Endvidere forekomme i den omtalte Codex flere andre historiske Optegnelser, som dog ikke staa i nogen organisk Forbindelse med Krøniken, saasom om det stockholmske Blodbad og om Sørøveren Martin Pechlin²⁾ samt en Liste over Skibbrud og Forliis, indtrufne paa Hanseaternes

¹⁾ Om Prof. Deecke (hvem Waitz tilegnede sit store Verk „Lübeck unter Jürgen Wullenweber und die Europäische Politik, 1—3. Berlin 1855, sqq.) see Zeitschrift f. Lübeckische Geschichte, 2. S. 561—563. Chr. Lange omtaler ham med stor Erkjendtlighed i sin Reiseberetning af 1844. (Nor. Tidsskrift for Videnskab og Literatur, udg. af det norske Studentersamfund. B. 3. Chr.a 1846. H. 3, S. 5—6).

²⁾ Se om denne min Afhandling i Norsk historisk Tidsskrift, I S. 485—497.

Bergensfarter. Denne Kersten v. d. Gherens Krønike, der vistnok fortrinlig dvæler ved bergenske og norske Forhold, men dog ogsaa berører reent nordtydske, stundom endog almen-europæiske Hændelser, vil sandsynligviis i sin Tid blive udgivet af Prof. Mantels i det store Corpus af lübeckske Chronister, som denne forbereder, men da jeg med Professorens Tilladelse har taget en fuldstændig Afskrift, vil allerede forinden dens Indhold blive benyttet til Belysning af den nordiske Historie.

I de omtalte Annaler findes følgende Notits:

„Anno *MCCCCXXXVI* wart Omunt Sywardesson to Volgerede gebrant, wente he zede sijk erue vnde gebaren koningk van Norwegen. Dijt besteledede Oloff Nielsson, de do vaget wart to Bergen.“

Disse faa Linjer lade os med en Gang see Amund Sigurdssøn og hans Opstand i en helt ny Belysning. Han har altsaa gjort Fordring paa Norges Throne og udgivet sig for arveberettiget til denne. Allerede dette er meget interessant, thi Amund bliver paa den Maade den sidste i Rækken af indfødte norske Thronprætendenter og eneste saadan i den hele Unionstid. Om han virkelig har nedstammet fra det gamle Kongehus og i saa Fald gennem hvilke Led, kan vistnok nu Ingen afgjøre. At Amund paa fædrene Side har været en Bolt, er indtil Videre at ansee for givet, men hidtil kjendes ingen Giftermaal mellem nogen af Bolteætten og nogen Kvinde af de Ætter, som paa Mødrenesiden stammede fra Kongehuset. Et Oprørsparti har vel imidlertid neppe været meget strængt med Hensyn til Beviset for sin Høvdings Herkomst.

Endvidere erfare vi, at Thronprætendenten Amund Sigurdssøn har lidt den samme Straf, som den, der omtrent en Menneskealder tidligere overgik hiin Bedrager, der udgav sig

for den i 1387 afdøde Kong Olaf Haakonssøn. Han er bleven levende brændt. Prætendenters Skjebne pleier til alle Tider at vække den allerhøieste Opsigt, og neppe er der Noget, hvormed den store Mængde dvæler med større Opmærksomhed og Spænding, allerhelst naar Vedkommende ikke falder i Kampen eller redder sig ved Flugten, men ender som et ynkværdigt Offer for deres Hævn, hvis Overmagt han forgjæves har søgt at rokke. Og ligesom slige Hændelser sjelden forfeile at gjøre et stærkt Indtryk paa Samtiden, saaledes pleie de længe at bevares i Efterkommernes Sagn og Traditioner. Men her have vi et Exempel paa, at Historien har kunnet gaa tilgrunde, og at Traditionen er forstummet, inden Nogen fæstede den paa Papiret.

Naar den plattyske Krønike henfører Amunds Katastrophe til 1436, da er Aarstallet, efter hvad vi i vor Afhandling have godtgjort, ikke nøiagtigt. Som vi saa, levede han i Frihed i Februar 1437. Det maa have været længere ud paa dette samme Aar, eller maaske i 1438, at han blev brændt, og Harald Graatops Reisning maa staa i Forbindelse hermed. Om nu Amund atter har grebet til Vaaben sammen med Halvard, eller om denne og hans Tilhængere have gjort Opstand for at hævne Amund, dette er et Spørgsmaal, som det ligger nær at opkaste, men som det endnu og vistnok for stedse er umuligt at besvare. Selvfølgelig maa den i Afhandlingen opstillede Formodning om Amunds Identitet med den i 1453 i Sverige forekommende Amund Bolt bortfalde.

Som den, der har foranstaltet Amunds Henrettelse, nævnes der os en mærkelig Mand, den samme Olaf Nilssøn, hvis Bedrifter og Skjebne hører til de mest fremtrædende Punkter af Norges Historie under Christian den Første, og hvis Udgang af Livet tilsidst ikke blev mindre ulykkelig end Amund

Sigurdssøns. Det er første Gang, vi see Hr. Olaf optræde i Norge, og kun yderst Lidet vides overhoved om denne Mands tidligere Liv, saa Lidet, at endog hans Nationalitet synes at blive tvivlsom.

Det er neppe tænkeligt, at Amund kan være bleven brændt paa Befaling af nogen Anden end af Kongen, Erik af Pommern, selv. Dennes Magt var dengang (1437—38) stærkt paa Hellingen, og ikke længe efter reiste han til Gotland for ei mere at vende tilbage til sine Riger. Vel synes Erik nu allerede at være betagen af en vis Livslede og fordetmeste sløvt at have ladet Tingene gaa sin egen Gang. Men et Træk hos ham træder netop i hans Forneledselsaar meget stærkt frem, og det er Hevngjerrighed og Had. Hans Historie er heller ikke fri for grusomme Handlinger, man erindre f. Ex. den skrækkelige Maade, hvorpaa han lod Indbyggerne paa Femern behandle under den slesvigske Krig. Formaaede han end sjelden at samle sig til større og planmæssige Foretagender mod sine Fiender, var han desto mere færdig til ligesom stødviis at give sin Forbitrelse Luft, naar Anledning gaves. Det er derfor forklarligt nok, at en Thronprætendents Optræden har gjort ham rasende, og at han har kunnet sende Olaf Nilssøn, der just ved denne Tid synes at have bevæget sig i hans Nærhed,¹⁾ til Norge med Bud om at foranstalte en Gjentakelse af Scenen ved Falsterbod 1402.

Stedet, hvor Amund udaandede, kaldes endelig af Krøniken *Volgerede*. Ogsaa dette forvanskede Localnavn volder Vanskelighed. Ifald man tør gaa ud fra, hvad der

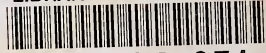
¹⁾ K. Erik meddelte 24de Novbr. 1437 sin „Tjener og Hofsinde Olaus Niclisson“ forskjellige Begunstigelser med Hensyn til hans danske Eiendomme. (Styffe, Bidrag til Skandinaviens Historia, II, CX, Not.).

dog maa være sandsynligt, at Stedet skal søges i Norge, ligger det nærmest at henlægge det til Egnene om den nu saakaldte Christianiafjord, der havde været Opstandens Skueplads, uden at dog nogen nærmere Paavisning med Sikkerhed tør voves.

(12te October 1875.)

LIBRARY OF CONGRESS

0 020 365 051

